

V popředí vinice Dingač na poloostrově Pelješac, vpravo v pozadí ostrov Mljet

Jadranské ostrovy do hloubky

foto Ivo Biočina

text Zdeněk Kukul foto archiv CK Geotour a uvedené zdroje

My Češi známe Jadran dobře, bereme jej tak trochu za své moře. Vždyť jsme tu před více než sto lety byli prvními pravými turisty, nepočítáme-li rakousko-uherskou aristokratickou smetánku. Zatímco ta mířila nejčastěji do Opatije a na ostrov Lošinj, Češi ještě za Rakouska a pak za zrozeného Československa postupně objevovali různé části pobřeží a ostrovů, od Krku na severozápadě přes celou Dalmácii až po dubrovnickou riviéru na jihovýchodě. Ani tenkrát se nespokojili jen s pasivním poleháváním a koupáním.

Ryzí turisté a cykloturisté

Leckde se Češi stali pionýry aktivního pohybu a kulturně-historického poznávání, to znamená turisty v původním českém významu toho slova, i ve významu druhé části názvu našeho časopisu. Mezinárodní význam slova je totiž širší – označuje jakéhokoliv účastníka cestovního ruchu, tedy i plážového povaleče nebo hosta luxusního resortu, který se z něj nehne na krok.

Prvním z námi turisticky „kolonizovaných“ ostrovů byl Krk, zejména okolí Bašky, kde Klub českých turistů před stoletím vyznačil celou

síť pěších turistických cest. Později, za reálného socialismu, u nás ostřejšího a v Chorvatsku, tedy v Jugoslávii, poněkud přívětivějšího, jsme tam mohli jen na speciální povolení. „Devizový příslib“ a „výjezdni doložku“ získali spíše účastníci lehacích zájezdů organizovaných pod kontrolou „strany a vlády“ než individuální aktivní turisté. Ti tedy pro tu pravou turistiku volili spíše země, do kterých povolení nutně nebylo, zejména Rumunsko a Bulharsko.

Po roce 1989 jsme při svobodných cestách do celého světa zjistili, že jadranské ostrovy a pobřeží jsou světově unikátní a stojí za

časté návraty a pořádný průzkum. V 90. letech se v Česku zásadně zlepšila a rozšířila nabídka cyklů, na kterých jsme mohli snáze zkrotit pořádné kopce i nerovný terén. A v závěru minulého tisíciletí česká cestovní kancelář přišla s kololodí, originálním programem, který kombinuje plavbu lodí a cykloturistiku právě na jadranských ostrovech. Předtím tam cyklistu viděli možná tak v televizi – teď se jich hned dvacet vylo-dilo na jejich ostrově, během své invaze se rozdělili a jali se ho různými směry projezdit a prošmejdít. Na dalmatských ostrovech tak byli Češi opět první, tentokrát jako cyklisté.

Dnes tam míří čeští i slovenští cykloturisté nejen na lodích k tomu určených a přizpůsobených, ale mnohdy se vypraví přímo na vybraný ostrov na delší dobu. Buď se přeplaví i s autem na ostrov samotný a zvolí si strategicky položené místo jako svoji základnu pro okružní cyklovýlety, nebo nechají auto na pevnině u trajektu a přeplaví se jen se svými koly. Zpravidla platí, že čím složitější je ostrov dosažitelný z vnitrozemí, tím méně bude poznamenán negativním působením cestovního ruchu. Dnes, kdy cestovní ruch mnohde válčuje místní prostředí a betonuje pobřeží, toužíme čím dál více při svých cyklistických výletech po poznání míst nezkažených, kam ještě typičtí „příbřežní“ dovolenkáři nepro-nikli. Chceme nejen natočit cyklokilometry a zanořit se do tyrkysové mořské vody, ale i do různých barev přírody a života místních lidí. Pokusme se kaleidoskopicky odhalit některá méně známá fakta a souvislosti; ostrovy Jadrana pak můžeme důkladněji poznat, více prožít a místním lidem se lépe přiblížit.

V čem jsou si Češi a Chorvati podobní?

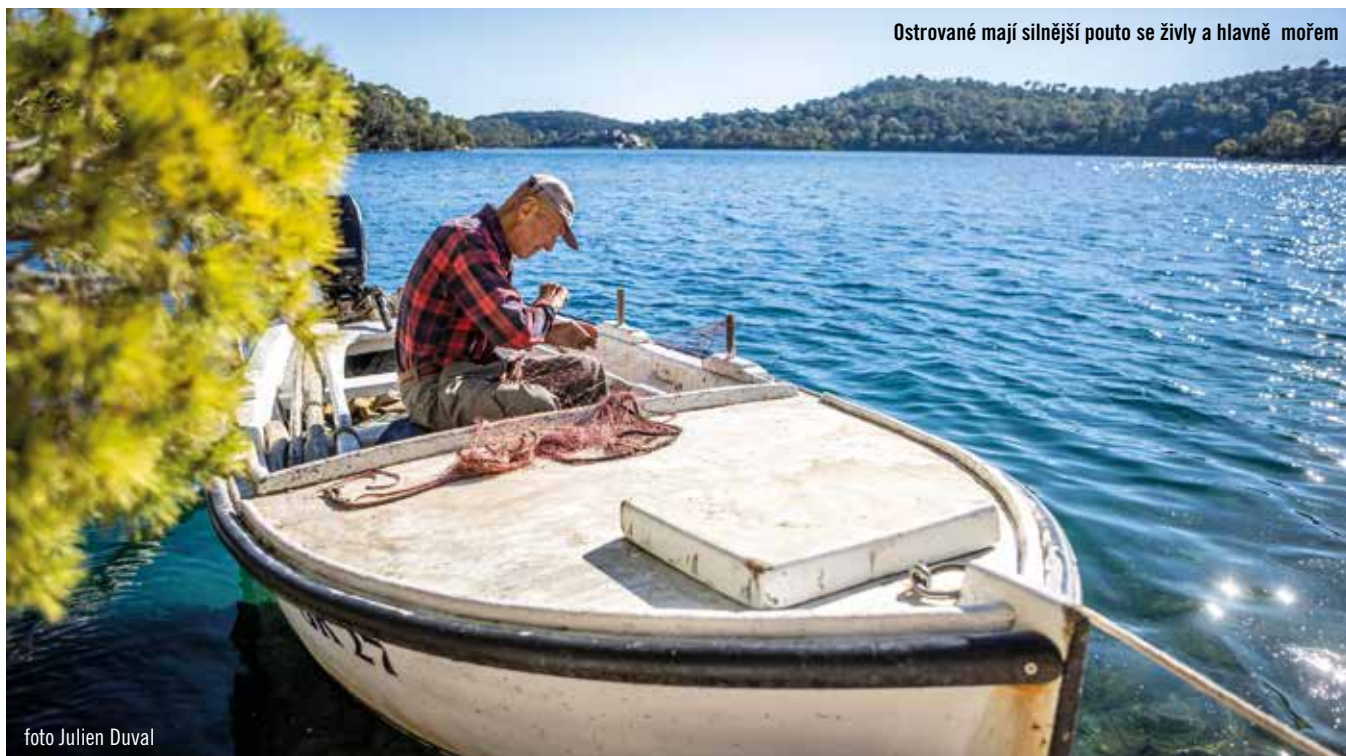
Kromě příbuzného jazyka máme společného dost dalšího: Osud malého slovanského národa s podobnou historií a společným rakousko-uherským dědictvím. To se projevuje dosud překvapivě často od systému státní správy, škol a úřadů po část společného jídelníčku včetně vídeňského řízku, španělských ptáčků, svíčkové a její dalmatské sestřenice pašticy, francouzského salátu a štrúdlu. I národní obrození v 19. století bylo podobné. Na ostrovech mají Chorvaté z pevninských měst často druhé bydlení – vikendice – odpovídající našim chatám a chalupám. Obě země jsou vyhledávanými turistickými cíli – v Chorvatsku táhne moře, u nás Praha.

A co je na ostrovech jinak?

Odlišnosti jsou často dány prostředím, odborněji se tomu říká geografický determinismus. Na ostrovech jsou přírodní kontrasty výraznější než u nás – slunce i vůně jsou silnější, barvy i kámen ostřejší, zeleň pichlavější, hadi jedovatější, ještěrky pětikrát delší, pořádný vítr umí přijít během minuty a pak se během okamžiku vše přežene, mraky

Dnes už pro ostrovany nejsou cyklisté takovými mimozemšťany jako před čtvrtstoletím

Ostrované mají silnější pouto se živly a hlavně mořem

foto Julien Duval

foto Ivo Blučina

Chorvaté si potrpí na domácí kvalitní suroviny

foto Stanislav Kysilka

Vinařství je na mnoha ostrovech hlavním zdrojem obživy

foto Maja Danica Pečanić

zmizí a obloha se vyčistí. Bóra dokonce fouká za úplně jasného nebe, to u nás neznáme. Ostrované mají silnější pouto se živly, přírodou a půdou, se zdroji moře i země. Jsou více spontánní, impulzivní (v dobrém i špatném smyslu). Nejen láska a přátelství, ale i jejich zloba a nenávisť dokážou být hlubší – a rychleji se obrátí jedno v druhé. Ostrované jsou hodně zaměřeni na širší rodinu. Ta vydrží i dlouhou odloučenost – muži vyplouvali na moře na týdny, měsíce a leckdy i roky od nepaměti.

Oni jsou konzervativnější, my liberálnější (i v partnerských vztazích, ve stabilitě rodiny – tam je rozvod výjimkou). Dají na své blízké víc než na lidi zvenčí: Pokud mají s někým zralou dobrou celoživotní osobní zkušenost (stačí, když je moudrý a drží slovo), stává se respektovanou autoritou, šéfitelem názorů a arbitrem sporů. My často popřáváme víc sluchu pochybným celebritám a nestálým hvězdám politického nebe. My jsme pořádnější (zevně), oni spořádanější (niterně). Dodržují prastarý řád dne, roku a lidského života, my často improvizujeme. Oni více věřící – my vlaštní. Ostrované jsou větší vlastenci než my, více se identifikují s místem, kde žijí, a se svojí zemí. My víc a aktivněji cestujeme, lépe to umíme (často i s omezeným rozpočtem), dokážeme si cestování užít, oni cestují méně, nákladněji a nepříliš sportovně. My pijeme víc piva, oni víc kávy a bevanody – vína s vodou nebo s minerálkou. Čaj je u nich jen pro nemocné.

Ostrované doma netopí, vestavěné topení doma vůbec nemají, někdo si trochu zavlaží klimatizací. Sedmáct stupňů Celsia se považuje za normální pokojovou teplotu. Jsou zvyklí i v zimě sedět venku. Venkovní kavárny jsou tam otevřeny po celý rok. Přijedou-li v zimě do Česka, dívají se, jak můžeme vydržet ty nezdravé rozdíly mezi strašlivou zimou venku a přetopeným nehybným vzduchem uvnitř. Oni se dokážou líp bavit ve větší společnosti (přátel, rodiny), umějí se

snáz oprostit od starostí a práce (a příčinou nemusí být nutně alkohol). Jsou spontánně muzikálnější, umějí líp zpívat. My však chodíme častěji do divadla a na koncerty vážné hudby. My jsme v průměru pracovitější, i když si na práci a upravenost někdy jen hrajeme. Oni si klidně po obědě zdírmnou a vůbec se tím netají, my máme taky chvíle, kdy nic neuděláme, ale práci přesto radši předstíráme.

Oni více čtou klasické noviny (zejména na veřejnosti), mnoho zpráv – a zejména komentářů k nim – získávají ústním podáním od svých blízkých. Oni jsou přímější, bojovnější a ochotnější k obětem (pokud o něco jde), my jsme lstivější a vypočítavější (ne nutně vždy v negativním smyslu). Oni jsou otevřenější, velkorysejší, my uzavřenější, provinciálnější. Vzdušný, ostrý a daleký výhled na volný mořský obzor je poněkud jinou perspektivou než pohled na zamžené obrysy blízkého zarostlého kopečku v našich moravských úvalech nebo v České kotlině za inverze. Ostrované jsou „názorově“ pohostinnější, dokážou utratit spoustu peněz najednou nejen za přátele bez jakéhokoliv kalkulu. My zase dáváme víc na charitu i daleko do světa.

Hospodské rozdíly

Oni jdou do restaurace na jídlo zřídka, zato pak často jde o opulentní hostinu ve větší společnosti takřka s protokolárními pravidly. Buď jedí všichni, nebo nikdo a jen se pije (i samotné podniky jsou takto přísně rozlišeny). My chodíme častěji a dost často jíme bez jakéhokoliv řádu – jeden si dá hned po příchodu steak, druhý o hodinu později utopence a třetí nic. U nich je obvyklý společný účet a velmi se podivují, chceme-li platit zvlášť. Ve větší společnosti bývá určeno, kdo při jaké příležitosti zve a platí, u menšího stolu s přáteli jednou zaplatím já, podruhé ty nebo třeba zase já, ale rozhodně to nemíním jakkoliv řešit, natož pak rozpočítávat. Oni dávají víc na styl

oblékání a módní doplňky, největší rozdíl je u mužů. Ostrovan si nikdy nepůjde sednout do restaurace či kavárny neupravený nebo ve špinavých montérkách.

Životní náklady odvíjené od cen zboží a služeb jsou větší na chorvatských ostrovech než u nás, je tam i větší nezaměstnanost. Ve skutečnosti však skoro všichni, co můžou, pracují v rámci sdílené ekonomiky. Kdo je příliš líný, hamižný nebo něco opravdu zlého provede, je vyloučen z rodinného společenství a ztratí přátele, což je větším trestem než vězení. Ostrované se rádi smějí a hledí zpřímá, my jsme častěji podmračení, ale zase máme na rozdíl od nich lepší smysl pro nadsázku a ovládáme umění nebrat se vždy vážně, klidně zesměšňujeme sami sebe. Ačkoliv se lidé na ostrovech bytostně cítí být součástí přírody, na rozdíl od nás ještě důsledně netřídí odpad. Zase ho ale vyprodukuje méně než my.

Sdílená rodinná ekonomika

Výměna a společné užívání věcí i služeb na ostrovech funguje ve své ryzí podobě od nepaměti bez přerušení, zatímco v evropských velkoměstech se stává tak trochu módou teprve teď, po staleté přestávce, a často v jiné podobě než původní. Širší rodina je na ostrovech často nejen živým příbuzenským svazkem, ale zároveň základní ekonomickou jednotkou. Mnohdy skoro polovinu své spotřeby potravin a služeb takhle místní získávají vzájemnou směnou nebo výpomocí. Výhodou je zaručená kvalita – takové produkty jsou zpravidla lepší než průmyslové. V oficiálních ekonomických statistikách a v HDP ani DPH se sice vůbec neprojeví, stát přijde zkrátka, lidé jsou však spokojeni – a to je v tomto případě důležitější.

Fenomén domácí hospody

Je to výhodné pro všechny: všichni turisté dostanou zajímavé a hodnotné místní jídlo a nápoje, domácí mají prostřednictvím návštěvníků kontakt se světem a obydlí pro své výpěstky a domácí výrobky. A stát nemusí přispívat tolika nezaměstnaným. Paní Mirjana ve vsi Pupnat na ostrově Korčula nás ještě v minulém tisíciletí spontánně pozvala na oběd, když jsme vyhládli a žíznilí – tenkrát ještě jako naprostí exoti – projížděli kolem jejího domu na kolech a požádali ji o vodu. Vařit umí skvěle a domácí suroviny dělají také svoje: Napřesrok si s manželem otevřeli pohostinství, kde se čeští cyklisté stali pravidelnými hosty. Podobných pohostinství vznikla na ostrovech celá řada. Všude mají pršut a domácí sýr, jinak je nabídka různorodá – liší se i podle roční doby a toho, co se zrovna pěstuje nebo uloví.

Společným rysem všech takových zařízení je nutnost nespěchat a užít – je to pravý slow food. Na oběd je vhodné počítat aspoň se dvěma hodinami. Splní-li takové pohostinství státem dané podmínky domácí rodinné výroby, prakticky neplatí daně a je zproštěno od chorvatského vynálezu fiskalizace, který jsme u nás přejali jako EET. Oficiálně se to jmenuje obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG) – rodinné zemědělské hospodářství.

Ostrované a bicykly

Byť za uplynulých čtvrtstoletí si místní na kola návštěvníků zvykli, sami jako sportovní nebo rekreační nástroj kolo nepoužívají. Zřídka se na ostrovech objeví místní cyklista na kole typu naší „skládačky“, ten však jede jen po rovině za roh pro noviny nebo na kávu. Občas se dá narazit na vystajlovaného cyklistu na horském nebo častěji na silničním kole, rozuměj obyvatele většího města v chorvatském vnitrozemí. Zejména na jednoduchých úsecích pobřežních silnic někdy můžete potkat až příliš organizovanou skupinu Západoevropanů (nejčastěji Němců) nebo Američanů vedenou průvodcem, na konci pelotonu je zdravotník a mechanik. Češi jsou však pořádkem a větší – a chtějí dojet i na tu nejzapadlejší panenskou plážičku nebo do nejdřívnutější osady.

Ostrované dnes na české a slovenské cyklisty hledí převážně jako na zvláštní, neškodné a někdy celkem zábavné, hravé a trošku šilené tvory, zároveň jakési velmi vzdálené příbuzné – v leccems jim podobné, kteří však provozují jim nepochopitelnou činnost. Už ale pro ně nejsme úplně mimozemšťany, jak tomu bylo před čtvrtstoletím.

Pomoc je daleko

Pro návštěvníky ostrovů mohou nastat problémy při náhlém vážnějším onemocnění nebo zranění. V nepříznivém počasí někdy i více dnů po sobě neplují trajekty, takže ostrované i turisté jsou odkázáni na mnohdy velmi skromné místní zdravotnické zázemí; do nemocnice na pevninu se dostanou, teprve až se vyčáší. Ani za příznivého počasí nebývá pomoc rychlá – žádná sanitka do čtvrt hodiny, jak jsme zvyklí z Česka. To je stinná stránka zejména vzdálenějších a méně zalidněných ostrovů a izolovaných míst na nich. I proto je na místě mimořádná opatření – nejlepší úraz na kole je ten, který se nestane.

V přírodě vodu nenajdeme, vápencový terén pramenům a vodě vůbec v ostrovní krajině nepřeje. Zejména před výjezdem do terénu mimo lidská obydlí je nutné mít zásobu vody a energetickou rezervičku. Možnosti občerstvení a nákupu jídla a pití jsou omezené, od-povídají hustotě zalidnění. Praktické jsou dobře zásobené malé obchody sítě Studenac, které najdeme v každé větší obci. Některé mají před sebou i malou „konzumační zónu“, kde můžete zakoupené potraviny hned spořádat. V nouzi lze o vodu požádat místní – voda tekoucí z vodovodu je zpravidla pitná.

Škrapový kamenitý terén je mimo cesty prakticky neprostupný. Zejména na podzim lze snadno píchnout o trny. Po takovém defektu se musí pořádně prohmatat plášť, aby nedošlo k recidivě. Na ostrovních silnicích je v cyklistické sezoně provoz aut zpravidla malý, což je pro cyklisty nespornou výhodou. Když na vás auto zatroubí, spíše vás zdraví nebo se mu líbí, než že by se řidič zlobil. Při odkládání kola u kavárny nebo restaurace zvolte místo, které nikomu nevádí ani ve výhledu, ani v průchodu. Za vrchol neslušnosti místní považují odložení helmy, cyklorukavic apod. na jídelní stůl.

Ostrov a poloostrov jižní Dalmácie

V tomto vydání Cykloturistiky najdete i články o ostrovech Korčula a Mljet a o poloostrově Pelješac. Pro nás suchozemce se všechny tři hodně přiblížily loňským otevřením nového mostu z pevniny, který zkracuje cestu autem nejméně o hodinu. Mají však mnoho společného i do minulosti.

V pozdním středověku a raném novověku ovládali Pag, Korčulu a větší část Pelješe Benátčané, kteří tam přinesli prosperitu a městečkům vtiskli jejich dnešní převážně renesanční tvář. Mljet a nejvýchodnější část Pelješe byly v područí Dubrovnické republiky, menšího, ale také prosperujícího městského státu, který šikovnou politikou udržel svoji nezávislost na Benátkách ze severozápadu i na Osman-ské říši z jihovýchodu a těžil z mezinárodního obchodu.

Ovládnutí oblasti Rakouskem, jež využilo oslabení Osmanů i Benátčanů koncem 18. století, bylo stvrzeno vítěznou námořní bitvou u ostrova Vis, kde roku 1866 malá rakouská flotila rozdrtila italskou přesilu. Ostrované se mohli spustit z vnitrozemí k moři, odkud už neútočili plenící piráti a Osmané, a nastala doba mírového rozvoje se stavbou moderních přístavů – a také počátkem turistiky. Jadranské ostrovy my, aktivní turisté a cykloturisté, považujeme za skvělý cíl našich cest už více než sto let a není důvodu, aby tomu pro příštích sto let bylo jinak.

Město Pag na stejnojmenném ostrově od jihu

foto Zoran Jelača